

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo
Høringsinnspill innsendt via: www.regjeringa.no/id2904153

Vår ref.: 2022/59

Deres ref.: 22/1447

Dato: 09.06.2022

Hørings svar fra FEK – høring av rapport fra ekspertutvalg om finansiering av universiteter og høyskoler

Det vises til brev fra Kunnskapsdepartementet av 17. mars 2022 om høring av rapport fra Ekspertutvalg om finansiering av universiteter og høyskoler, med høringsfrist 10. juni.

De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) består av Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM), Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT), Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (GRU) og Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (SKJ), i tillegg til et sekretariat. Gjennom forebyggende arbeid og rådgiving, og gjennom gransking av saker om mulig uredelig forskning, skal FEK bidra til at forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer og til at samfunnet har tillit til forskning.

Dette innspillet er fra hele FEK. Innspillet har vært behandlet i Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (GRU), Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) og Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), og støttes av Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM) og Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (SKJ).

FEK har følgende merknader:

Forsvarlig bruk av indikatorer

Resultatbasert finansiering som insentiv har vært mye diskutert. Flere studier har påvist at det er forskningsetiske utfordringer knyttet til slike økonomiske insentiver, for eksempel målkonflikter, publiseringspress, urettmessig medforfatterskap, duplisering og salamisering (at

artikler deles opp i mindre deler, slik at man får uttelling for mer enn én publikasjon). FEK har påpekt dette i tidligere høringer om Plan S og siteringsindikator.

(<https://www.forskningsetikk.no/om-oss/felles/eventuell-justering-av-publiseringsindikatoren-i-lys-av-plan-s/> og <https://www.forskningsetikk.no/om-oss/felles/horingsuttalelse-siteringsindikator/>).

Mye tyder på at publiseringsindikatoren stimulerer til økt publisering, og vitenskapelig publisering er en forutsetning for åpenhet, etterprøving og kritikk. Det ligger dermed også forskningsetiske verdier i det å få mest mulig av pågående forskning frem til fagfellevurdering og publisering. FEK kan ikke entydig støtte forslaget om å fjerne publiseringsindikatoren, men vil snarere argumentere for en mer *forsvarlig bruk* av indikatoren, noe som bl.a. innebærer at indikatoren kun brukes til det formålet den er utviklet for. Dette utdypes gjennom følgende refleksjoner:

- *Kvantitet vs. kvalitet:* Kvalitet i forskning er nært knyttet til forskningsetikk og forskningsintegritet. Overordnet er FEK opptatt av at god forskning må være i fokus, dette i motsetning til ensidig fokus på tall. FEK mener at vi trenger finansieringssystemer som styrker kvaliteten i forskningen som drives ved alle universiteter og høyskoler. Det bør være et mål å finne en bedre balanse mellom indikatorer basert på kvantitet og vurderinger av forskningens kvalitet.
- *Relevante fagforskjeller:* Noen fag kommer dårligere ut enn andre, også når det gjelder sitering. Det at det er få personer som forsker på et område, er ikke i seg selv et tegn på at forskningen er mindre viktig. Det er nødvendig at det tas hensyn til de relevante fagforskjellene. Dette taler også for en mer forsvarlig bruk av indikatorer.
- *Forholdet mellom forskningsindikatorer og utdanningsindikator:* Publiseringsindikatoren tjener også det formål å synliggjøre forskningsaktiviteter ved å gi dem økonomisk verdi. Selv om det i forslaget legges opp til fortsatt registrering av forskningsresultater, vil ressurser trolig tas bort fra den institusjonelle innsatsen på denne fronten hvis publisering ikke lenger skal ha relevans for finansieringen av institusjonene. Det kan være en reell fare for at forskning tillegges mindre vekt hvis publiseringsindikatoren fjernes samtidig som utdanningsindikatoren opprettholdes. Også dette peker i retning av å fremme en mer forsvarlig bruk av indikatorer.

FEK vil videre påpeke at det kan være uheldig å endre to forhold (indikator og utviklingsavtaler) samtidig. Det kan dermed bli vanskeligere over tid å vinne innsikt i hva som er konsekvensene av hver av dem. For eksempel: Hvis det blir mindre publisering/forskning i tiden etter en slik omlegging, vil det være uklart i hvilken grad dette henger sammen med et opphør av tellekanter for publisering, og i hvilken grad det kan henge sammen med ekstern styring av forskningsaktivitetene gjennom utviklingsavtalene.

Samlet vil FEK påpeke at en publiseringsindikator isolert sett kan ha både positive og negative forskningsetiske konsekvenser, avhengig av bruk og implementering i praksis. FEK vil derfor understreke viktigheten av en mer forsvarlig bruk av indikatorer i styring og finansiering av universiteter og høyskoler, slik det også internasjonalt er fremhevet blant annet i The San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA 2012) og The Leiden Manifesto for Research Metrics (Leiden-manifestet 2015). Gitt at publiseringsindikatoren kun er tenkt benyttet på institusjonsnivå, bør ansvarlige myndigheter og institusjoner *aktivt* påse at den *ikke* blir brukt på individnivå. Arbeidet til Universitets- og høyskolerådet (UHR) med å sortere ut såkalte røvertidsskrifter (nivå X) bør ha høy prioritet, i tråd med internasjonale initiativ som Directory of Open Access Journals (DOAJ), for å sikre systemets integritet. Arbeidet til UHR med «Veileder for vurdering av akademiske karriereløp» (NOR-CAM) bør følges opp ved institusjonene for å sikre en bredere vurdering ved ansettelse og opprykk. Videre bør arbeidet med publiseringsetikk i bred forstand få større oppmerksomhet, i tråd med den internasjonale utviklingen knyttet til Committee on Publication Ethics (COPE). FEK mener slik at *forsvarlig* bruk av indikatorer bør være et sentralt tema i utviklingsavtaler og styringsdialog.

Kunnskapsdepartementet har i høringen til NOU 2022: 3 *Akademisk ytringsfrihet* bedt om at innspill til Kierulf-utvalgets forslag om å opprette en formidlingsindikator kommenteres i forbindelse med høringen her (punkt 7.3.2). FEK mener det er viktig at formidling løftes frem som en viktig oppgave, men er skeptisk til å innføre en ny formidlingsindikator i finansieringssystemet. FEK vil heller oppfordre til at formidling blir et sentralt element i utviklingsavtaler (punkt 7.3.1). Det vises i denne sammenheng til den nye utgaven av NESHs *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (2021), spesielt del E) *Forskningsformidling*, som utdyper ulike forskningsetiske forpliktelser ved formidling og deltakelse i samfunnsdebatten.

Utviklingsavtalenes begrensninger og muligheter

I punkt 4.7 i rapporten, om utviklingsavtaler, uttrykkes det at avtalene skal sikre «differensiering og mangfold» (s. 74) mellom institusjonene. FEK vil påpeke at økt styring gjennom utviklingsavtaler også kan redusere den institusjonelle autonomien og den akademiske friheten. Dette kan bidra til å sette forskningsetiske normer under press. Dette gjelder særlig hvis denne dialogen primært handler om krav/ønsker og er tellbare. Risikoen for slike uheldige følger økes av at utvalget også foreslår å knytte finansiering til avtalene (s. 5). Videre er det ikke tydelig om tanken er at denne finansieringen skal knyttes til forskning eller til andre aktiviteter.

FEK mener samtidig at det ligger muligheter i styringsdialog generelt og utviklingsavtalene spesielt, til å fremme arbeidet med forskningsetikk. Møter og dialog om utviklingsavtalenes innhold er en god anledning til å snakke om forskningsetikk og bidra til å sikre ivaretagelse av forskningsetiske normer på institusjonene. På denne måten kan Kunnskapsdepartementet bidra til ansvarliggjøring og sette en standard for den kulturskapende aktivitet som må skje kontinuerlig på den enkelte forskningsinstitusjon.

FEK har følgende fem forslag til elementer som bør inngå i denne dialogen:

1. Den generelle plikten forskningsinstitusjoner har etter forskningsetikklovens § 5 annet ledd til å sikre at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. I dette ligger også en plikt til å ha og utvikle en kultur som fremmer forskningsetikk og forskningsintegritet.
2. Ansvar for institusjonen har etter forskningsetikkloven § 5 annet ledd for:
 - a. Nødvendig opplæring av kandidater og ansatte i anerkjente forskningsetiske normer
 - b. At alle som utfører eller deltar i forskningen, er kjent med anerkjente forskningsetiske normer.

Det fremgår av rapporten fra Riksrevisjonen (offentliggjort 9. november 2021) «Undersøkelse av forskningsetikk i universitets- og høyskolesektoren» at institusjonene ikke har etablert systemer som legger til rette for at alle ansatte som arbeider med forskning, får tilstrekkelig opplæring.

3. Plikten for forskningsinstitusjonene har etter forskningsetikkloven § 6 fjerde ledd til å rapportere saker om mulige alvorlige brudd på anerkjente forskningsetiske normer til Granskingsutvalget.

FEK har kunnskap om at det foreligger en underrapportering av uredelighet, slik det også fremgår av rapporten fra Riksrevisjonen (offentliggjort 9. november 2021) «Undersøkelse av forskningsetikk i universitets- og høyskolesektoren.»

4. Viktigheten av forsvarlig bruk av indikatorer (jf. punkt under overskriften «Forsvarlig bruk av indikatorer»).
5. Formidling som sentral oppgave.

FEK mener også at Kunnskapsdepartementet i sin styringsdialog med Forskningsrådet og andre offentlige instanser som finansierer forskning, i større grad bør vektlegge deres ansvar for å fremme forskningsetikk. Det vil bidra til å styrke integriteten i hele forskningssystemet.

Med vennlig hilsen

De nasjonale forskningsetiske komiteene

v/direktør Helene Ingjerd

Kopi: Forskningsrådet